

Приказ

Култура за сваког...

Нина Аксић. *Култура свих или култура за све – институционални аматеризам у Новом Пазару у периоду социјализма*, Посебна издања, књ. 95. Београд: Етнографски институт САНУ, 2023, 246 стр.

У едицији Посебна издања Етнографског института САНУ 2023. године појавила се књига др Нине Аксић *Култура свих или култура за све – институционални аматеризам у Новом Пазару у периоду социјализма*. Књига је резултат вишегодишњих ауторкиних марљивих истраживања у Новом Пазару и околини. Аксић је, осим у поменутој монографији, своја проучавања овог подручја преточила и у већи број радова различите тематике, што представља значајан допринос етнологској науци и сродним дисциплинама. Својим истраживачким активностима допринела је „чувању“ прошлости од заборавља. Књига која је повод за овај осврт

односи се на тему институционалног аматеризма, који је значајно обележио друштвеног и културног развоја југословенског социјалистичког друштва од средине 20. века до његове последње деценије.

Неспорна је чињеница да је институционални аматеризам као вид културне политике, поред других културних тековина, обележио другу половину 20. века у тзв. другој Југославији и до сада био предмет осврта стручњака различитих профила интересовања. Монографија *Култура свих или култура за све – институционални аматеризам у периоду социјализма* допуњава корпус расправа на тему културне политике социјалистичке Југославије. Како је већ напоменуто, ауторка тему разматра на примеру Новог Пазара и његове околине, односно просторно се ограничава на микрозаједницу, у намери да укаже на то како се институционални аматеризам прихватао и ширио у једној етничкој и религијској хетерогеној средини и наводи: „Будући да је Нови Пазар у датом периоду био један од носилаца аматерског културног живота у Србији, (...) сматрала сам да је ова тема од значаја и да као таква

треба да буде представљена научној јавности, али и широј друштвеној заједници“ (стр. 7).

Разлог тога што се ауторка одлучила баш за Нови Пазар јесте чињеница да је он био само један од носилаца аматерског културног живота у Србији у периоду 1945–1992. године:

Овај период је изабран због тога што је током четири и по осмотрене деценије владао једнопартијски систем, који је изнедрио јединствену политичку, друштвену и културну климу, односно нову културну политику, која се, како су показала истраживања аутора, кретала узлазном линијом до почетка деведесетих година, када је нагло прекинута распадом државе и војним сукобима (стр. 7).

У овом временском оквиру је настала, али и нестала држава – СФР Југославија, што је било основно полазиште за одабир теме и њено просторно и временско ограничавање. Дакле, период у којем је постојала СФР Југославија је истовремено и временски оквир на који се ограничава приказ истраживања културне политике, односно институционалног аматеризма у Новом Пазару. Током овог периода, како су показала и ауторкина истраживања, култура и институције које су је стварале, одржавале и пропагирале настајале су заједно са „новом“ социјалистичком културом, али и нестајале, у зависности од потреба заједнице. Из предоченог текста може се видети да су се институције културе у временском оквиру разматрања често гасиле због недостатка материјалне потпоре финансијера, неретко и због нераздевања заједнице недовољно едуковане о значају културе и културних институција за локални развој:

У овој студији тежило се да се првенствено представи богатство грађе која се тиче културног живота Новог Пазара у периоду од 1945. године до 1991. године, дакле – у периоду социјализма, потом да се локална културна политика покуша сместити у оквире тадашње државне културне политике, као и (не)уклапања ове друге у општи контекст, затим питање јачања или потискивања аматерске делатности и развоја институционалног аматеризма, у складу с културном политиком на државном нивоу. (стр. 8)

Монографија је резултат превасходно архивских и теренских истраживања у протеклих десетак година, са допунама података из постојеће литературе о новопозарском крају. За потпуније тематско сагледавање узрока и последица које је оставио у наслеђе институционални аматери-

зам на територији Новог Пазара, ауторки је одређени проблем свакако представљала недовољна временска удаљеност. Ипак, неопходно је нагласити да је она ваљано и јасно образложила појаве аматеризма у локалној средини и указала на однос шире/уже заједнице према његовим садржајима, у чему су јој изузетно помогли подаци похрањени у Историјском архиву „Рас“ у Новом Пазару, Државном архиву Србије и Архиву Југославије. Архивски фондови су значајан извор емпиријских чињеница, који се недовољно користи у етнолошко-антрополошким радовима, те је ова монографија у том смислу изузетно значајна:

Проналазећи и бележећи архивске податке, покушала сам да оживим једно не тако давно прошло време и културна дешавања у њему, са жељом да их на тај начин отргнем од заборава. Жеља ми је била и да сагледавањем позитивних и негативних елемената социјалистичке културне политике подстакнем на размишљање оне који би данас требало да осмисле стратегију културног развоја новопазарског краја. (стр. 8)

Као и у сваком научном раду, писани извори (научна и стручна литература) значајни су за ваљано сагледавање и употпуњавање теренских и/или архивских чињеница, мада су у ауторкином случају ови извори били видно неуравнотежени, односно, како ауторка напомиње, недовољно их је било за сваки од временских периода обухваћених представљањем у овој монографији. Такође, теренски рад и формирање корпуса теренских података изузетно су важни за етнолошко-антрополошку науку, па је стога то неопходно нагласити и овом приликом. Теренски рад је у овом случају послужио ауторки да кроз виђење својих саговорника употпуни „слику“ о културној политици вођеној у граду Новом Пазару и у селима у његовој околини, о институцијама које су осниване и, можда највише, о значају новооснованих институција за формирање „нове“ социјалистичке личности.

Нина Аксић у монографији о институционалном аматеризму у локалној заједници посветила се истраживању и обради теме која до сада у етнолошко-антрополошкој струци готово да није била у научно-истраживачком фокусу, а слично је и са изучавањима која се односе на сам град Нови Пазар и његову околину. Проучавања која је ауторка обавила у протеклом времену и која су предочена научно-стручној и широј јавности значајна су: а) због коришћења различитих извора, што је омогућило сагледавање теме из различитих углова; б) због увођења нове тематике у етнолошко-антрополошка истраживања и в) зато што су истраживања фокусирана на градску средину. Такође, у монографији се осветљава с једне стране државна, а с друге локална

културна политика, која не би достигла ниво представљеног развоја да није имала подршку врховне власти, односно државног руководства. Како ауторка истиче:

конкретни научни циљ нашег истраживања јесте представљање начина културног издизања становништва једне – до Другог светског рата – културно веома заостале средине, а осматрањем једне особене, за дати временски период изузетно важне појаве на друштвеном плану – појаве аматеризма. (стр. 12)

Културну политику Новог Пазара, односно институционални аматеризам у Новом Пазару у периоду социјализма, ауторка осветљава кроз више поглавља: „Уводне напомене“; „Културне политике и управљање културним делатностима“; „Аматеризам“; „Институције културе са аматерском делатношћу, њихова удружења и манифестације у Новом Пазару“; „Закључни осврт“. Свако од поменутих поглавља садржи више потпоглавља, а све њих тематски обједињује прича о културној политици у Новом Пазару – њеним различитим видовима, почецима и трајању у дужем или краћем времену у периоду 1945–1992. Избор истраживачке теме и одабрани приступ излагања у монографији *Култура свих или култура за све – институционални аматеризам у Новом Пазару у периоду социјализма* захтевали су од ауторке и посебан приступ истраживању, коришћење доступних извора и њихово представљање не само стручно-научној већ и широј јавности. С обзиром на то да је држава у периоду социјализма форсирала аматеризам кроз различите облике организовања, читалац је у могућности да кроз ауторкин осврт на основне елементе културне политике социјализма – институционални аматеризам донекле сагледа и идеологију Комунистичке партије/Савеза комуниста, која се огледала кроз многоструке видове деловања: просветне течајеве, радне акције, приредбе, читаонице, биоскопе, школе, различите начине дружења, што је у монографији Нине Аксић свеобухватно разматрано.

Милина Ивановић Баришић / Milina Ivanović Barišić

Етнографски институт САНУ, Београд /

The Institute of Ethnography SASA, Belgrade

E-mail: milina.ivanovic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0084-2713>

Примљено/Received: 16. 3. 2024.
Прихваћено/Accepted: 20. 3. 2024.